

Karel Konečný

Šedesát let historické práce.
Rozhovor s profesorem Milošem Traplem

Prof. PhDr. Miloš Trapl, CSc., působil na katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého (FF UP) v Olomouci více než pět desetiletí, přičemž svou vědeckou práci započal již před šedesáti lety. Svě životní zážitky a krédo shrnuje v následujícím rozhovoru. Úvodem konstatujeme, že Miloš Trapl se narodil 15. ledna 1935 v Hustopečích u Brna, kde tehdy jeho otec Miloslav Trapl (1899–1979) vyučoval na střední škole. Základní i střední školu absolvoval v Brně, v Olomouci vystudoval dějepis a češtinu na tehdejší Vysoké škole pedagogické. V letech 1957–1960 pracoval na Archivní správě Olomouckého kraje, v letech 1960–1964 byl samostatným odborným pracovníkem Vlastivědného ústavu v Olomouci. V září 1964 nastoupil jako odborný asistent na katedru historie tamní FF UP. V roce 1966 obhájil kandidátskou disertační práci věnovanou historii lidové strany na Moravě, v roce 1976 se habilitoval na brněnské univerzitě prací o meziválečném vývoji lidové strany a stal se docentem československých dějin. V roce 1996 byl na základě jmenovacího řízení na Masarykově univerzitě v Brně jmenován profesorem českých a slovenských dějin. Na katedře historie FF UP byl zástupcem vedoucího a koncem devadesátých let minulého století i jejím vedoucím.

Publikoval na 500 odborných publikací, studií a časopiseckých článků, přednesl přes 550 veřejných populárně vědeckých přednášek, vystupoval v řadě rozhlasových a televizních pořadů. Vedl a posuzoval stovky diplomových a přes 50 doktorských a habilitačních prací, předsedal mnoha profesorským řízením z oboru historie. Stal se hlavním řešitelem a spoluřešitelem desítek grantů. Byl členem vědeckých rad FF UP v Olomouci a Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, předsedou oborových rad historie (dnes členem) a politologie na FF UP. Podílel se na činnosti redakčních rad *Slezského sborníku*, časopisu *Omega* a vlastivědného sborníku *Jižní Morava*. Je členem výboru Matice moravské. V květnu 2006 obdržel cenu města Olomouce v oblasti historie za rok 2005. V červnu 2013 byl jmenován emeritním profesorem UP v Olomouci, na níž aktivně působil do 31. prosince 2016.

Pane profesore, na katedře historie olomoucké filozofické fakulty jste setrval více než padesát let. Čím jste se na začátku své akademické dráhy zabýval a jaké předměty jste vyučoval?

Především bych chtěl uvést, že na katedru jsem nenastoupil hned po promoci, kterou jsem měl na tehdejší Vysoké škole pedagogické v Olomouci v roce 1957, ale až po sedmi letech praxe v oboru archivnictví a pak i krátce v olomouckém Vlastivědném ústavu. Mimochodem, během těchto sedmi let jsem se potkal a sprátelil s řadou ko-

Šedesát let historické práce

legů, se kterými jsem se pak stýkal i po svém přechodu na katedru. A hlavně: archivní i muzejní praxe se pro moji další práci ukázala jako velmi užitečná. Příležitost přejít na katedru historie Filozofické fakulty UP se mi naskytla v roce 1964, kdy byl při této katedře zakládán Kabinet regionálních dějin. Jeho hlavním úkolem bylo zpracovat *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Byl zde záměr navázat na úctyhodné celoživotní dílo profesora Ladislava Hosáka, konkrétně na *Historický místopis země Moravskoslezské*, zpracovaný jím již ve třicátých letech 20. století a dovedený do roku 1848. Novodobé pokračování Hosákova místopisu inicioval člen katedry historie docent Josef Bieberle, jenž měl rovněž díky své pozici na univerzitě (od roku 1964 byl děkanem filozofické fakulty) možnost prosadit jeho vydávání. Zakládajícími členy Kabinetu regionálních dějin se stal PhDr. Josef Bartoš a já, o několik let později se k nám připojil ještě PhDr. Jindřich Schulz. Tady se musím zmínit ještě o jedné velmi podstatné věci, totiž o souběžně realizovaném projektu *Vlastivědy moravské*, na němž pracovali naši milí kolegové a přátelé na tehdejší katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně. Bylo velmi důležité, že jsme si navzájem nekonkurovali, ale naopak spolupracovali, což bylo ku prospěchu nás všech. Nutno říci, že se nám podařilo během následujících čtyřiceti pěti let, tj. v letech 1966–2011, náš místopis posledním, šestnáctým svazkem dokončit, na což myslím můžeme být právem hrdi.

Já sám jsem na katedře historie setrval padesát dva let, i když v posledních sedmi letech již jen na částečný úvazek v rámci různých grantových projektů. Jako emeritní profesor nicméně na katedru příležitostně docházím a s potěšením sleduji, jak se nadále úspěšně rozvíjí. Od začátku svého působení na akademické půdě jsem přednášel především novodobé československé dějiny, úvod do studia historie a také regionální dějiny, což souviselo s mým působením v Kabinetu regionálních dějin. Výběrově přednášky jsem konal hlavně na témata související s dějinami politického katolicismu a po roce 1990 také s historií československého exilu. Za všechna ta léta jsem se na přednáškách a seminářích setkal s tisíci studentů, vedl jsem a oponoval stovky diplomových prací, později jsem byl školitelem desítek doktorandů, z nichž více než dvacet své práce úspěšně obhájilo. Také jsem stál v čele mnoha habilitačních a profesorských komisí na UP a byl členem dalších komisí nejen v České republice, ale i v zahraničí. Mezi mými žáky je mnoho významných historiků, ředitelů vědeckých ústavů, rektorů, děkanů a dalších významných odborníků. Iluze svého otce, který byl přesvědčen, že si všichni nebo alespoň většina jeho žáků zakoupí jím napsané knihy, nicméně nemám. Zato mám štěstí v tom ohledu, že se ke mně velká většina mých bývalých studentů všech generací stále hlásí.

Vraťme se ještě do doby, než jste přišel na katedru. Ovlivnil vás při výběru budoucího povolání váš otec, jenž byl v letech 1946–1948 jedním ze zakládajících profesorů Univerzity Palackého v Olomouci?

Narodil jsem se uprostřed třicátých let sice v Hustopečích, nicméně poté, co můj otec obdržel ještě před válkou místo gymnaziálního profesora v Brně, jsme se tam přestěhovali. Otec pak hned po skončení války nastoupil na brněnskou Masarykovu

Karel Konečný

univerzitu, kde se specializoval především na obor sociologie a v souvislosti s ní na Masarykovo vědecké dílo. Nicméně již v roce 1946 dostal od Josefa Ludvíka Fischera jakožto zakládajícího rektora olomoucké univerzity nabídku, aby spolu s ním přešel do Olomouce a začal zde budovat sociologický ústav. Fischer chtěl využít nejen jeho znalostí Masarykova díla, ale také jeho dřívějších kontaktů s brněnským profesorem sociologie Inocencem A. Bláhou. Otec se zabýval rovněž filozofií svého vysokoškolského učitele Emanuela Rádlu, který měl na něho za studií velký vliv. Po válce napsal tatínek dvě obsáhlé knihy: *Vědecké základy Masarykovy politiky* (touto prací se na Masarykově univerzitě habilitoval) a *Masarykův program*. Po únoru 1948 se však sociologie stala „buržoazní pavědou“ a psaní o Masarykovi nemožným, navíc měl můj otec jako bývalý sociální demokrat a „masarykovec“ velké problémy. Proto raději svůj zájem postupně posouval směrem k historii, kde se soustřeďoval na téma moravského národního obrození v polovině devatenáctého století. Mimo jiné napsal studie a monografie o redaktoru Janu Ohéralovi a o filozofu Františku Matěji Klácelovi. V Olomouci sice začal pracovat nejprve na filozofické fakultě, ale později přešel na fakultu pedagogickou, jejíž katedru dějepisu určitou dobu vedl. V době politického uvolnění koncem šedesátých let se mohl opět vrátit nejen k bádání a psaní o Masarykovi, ale také k popularizaci jeho osobnosti a díla na veřejnosti. Byl zván jako hlavní řečník na různá slavnostní shromáždění, kde se odhalovaly Masarykovy sochy apod. To byl pak jeden z důvodů, proč byl v roce 1970 předčasně penzionován.

A nyní také něco k našemu vzájemnému vztahu. Otec mne již v dětství pro historii získal hlavně tím, jak poutavě o ní uměl vyprávět. V době mého dospívání, a hlavně pak během studia na gymnáziu, jsem měl nejen díky jeho erudici, ale také díky jeho knihovně oproti svým vrstevníkům velkou výhodu. To možná bylo pro mé rozhodování, jakým směrem se po maturitě vydat, to nejdůležitější. Na druhé straně je pravda, že jsem s ním měl často rozpory, což bylo přirozené. Vždy jsem si ho ale velmi vážil a dost o něm po jeho smrti také napsal. V roce 1999, ke stému výročí otcova narození, se mi podařilo zajistit vydání jeho knihy *František Matouš Klácel: život a dílo*. Původní rukopis v sedmdesátých letech totiž nemohl z politických důvodů vyjít.

Kdy jste začal s vlastní odbornou historickou prací?

Historii jsem začal studovat na podzim 1953 na Vysoké škole pedagogické (VŠP) v Olomouci. Tehdy totiž strukturu vysokých škol velmi negativně poznamenala školská reforma, jejímž výsledkem bylo násilné rozštěpení univerzity. Na nově ustavené Vysoké škole pedagogické vznikly dvě fakulty – společenských a přírodních věd, zatímco v rámci původní Univerzity Palackého byla ponechána pouze lékařská fakulta. Musím říci, že s poúnorovými školskými reformami nemám dobré zkušenosti, neboť již na střední škole mne postihla první reforma ministra Zdeňka Nejedlého. Tehdy jsem v Brně musel již v sekundě opustit gymnázium a přejít na jednotnou střední školu (bývalou měšťanku). Na vyšším gymnáziu jsem pak absolvoval místo oktávy prázdninový kurz, po němž jsem maturoval. Na VŠP v Olomouci bylo možné studovat dějepis pouze s češtinou, čímž se rozplynul můj velký sen o studiu historie se zeměpisem. Na počátku studia, které mne, pokud šlo o historii, opravdu bavilo, jsem ještě neměl

Šedesát let historické práce

představu, že bych mohl někdy vědecky pracovat. Trochu mne děsil způsob života mého otce, který všechen volný čas věnoval vědě, a přestože ho zajímaly i jiné věci, vše podřizoval své práci. Měl jsem ovšem štěstí na výborné učitele, jako byli pozdější profesori Josef Polišínský, František Kutnar či Ladislav Hosák a Zdeněk Kristen. U těch jsem byl oblíben, na rozdíl od vedoucího katedry Dimitrije Krandžalova, který věřil tatínkovým stížnostem, že málo pracuji, a proto mne často napomínal, že katedra je sice s mým studiem spokojena, ale že můj otec si na mne stále stěžuje. Tatínek měl zřejmě představu, že všichni studenti, tedy kromě mne, jen bádají a učí se. Také skoro nepil alkohol a byl militantní nekuřák. To já jsem se, možná právě navzdory jeho životospřávě, během studia takovým neřestem zase tak úplně nevyhýbal, i když jsem na ně neměl peníze. Ale na druhé straně chápu, že otec měl jako veliký znalec života a díla T. G. Masaryka strach, abych nedopadl jako prezidentův syn Jan. Skutečný zlom v mém zájmu o vědeckou historii u mne nastal až tehdy, když jsem začal u profesora Hosáka psát diplomovou práci z období českého stavovského povstání. To mne začalo mimořádně bavit. Navíc jsem zjistil, že mi psaní jde dobře, takže budu mít čas i na jiné zájmy. Po studiu jsem díky doporučení své vysokoškolské pedagožky Jiřiny Holinkové získal zaměstnání na archivní správě tehdejšího Olomouckého kraje, což mi vyhovovalo více než učení na základních či středních školách. Tam a později, v letech 1960–1964 v olomouckém Vlastivědném ústavu, jsem již vydával první vědecké články a vzhledem ke kontaktům s mladšími historiky na UP jsem se pozvolna přeorientoval na období novodobých dějin Československa.

Mezi hlavní okruhy vaší vědecké práce patří politický katolicismus. Kdy jste se o něj začal zajímat?

Psal jsem sice o mnoha historických problémech, ale za hlavní považuji tři okruhy: 1) regionální dějiny Moravy, 2) politický katolicismus v první Československé republice a 3) poúnorový exil z Československa. K politickému katolicismu jsem se dostal prostřednictvím prvního svazku *Historického místopisu*, kde jsem zkoumal a popisoval historii různých politických stran na Moravě – z nich mne nejvíce zaujala Československá strana lidová (ČSL), zvláště pak za první republiky. Obhájil jsem na toto téma v roce 1966 svou kandidátskou práci, z níž vzešla útlá monografie, která vyšla koncem roku 1968 pod názvem *Politika českého katolicismus na Moravě v letech 1918–1938*. Zájem o ni byl veliký, byla okamžitě rozebrána. Měl jsem na ni asi 15 recenzí, všechny kromě jedné trochu kritičtější byly zcela příznivé. Zvláště jsem se zajímal o osobnost dlouhodobého předsedy lidové strany Mons. Jana Šrámka, o němž se mi, díky někdy až detektivní práci v archivech i mimo ně, podařilo zjistit do té doby přísně utajované údaje i o jeho internaci a podivných okolnostech úmrtí v pražské Nemocnici na Bulovce. Léta 1968–1969, kdy se poměry značně uvolnily a kdy toho bylo možno pro odbornou práci využít, bohužel rychle pominula. Během normalizace mě přesto můj zájem o meziválečnou Československou stranu lidovou a jejího předsedu neopustil, takže jsem ve svém bádání pokračoval a svůj záběr postupně rozšiřoval o další dílčí problémy, které s politickým katolicismem souvisely. V sedmdesátých letech se mi podařilo na toto téma habilitovat se v Brně. V osmdesátých letech jsem v rámci našich

Karel Konečný

univerzitních *Akt (Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica, Historica)* postupně publikoval studie k jednotlivým obdobím historie českého politického katolicismu.

Nové možnosti se samozřejmě otevřely po roce 1990, kdy jsme se konečně zbavili cenzurního dohledu a hlavně se začaly zpřístupňovat doposud nedostupné archivní fondy. Hned v roce 1990 mi vyšla kniha *Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu 1918–1960*, která byla velmi rychle rozebrána. O pět let později vyšla v anglickém překladu v USA. Také se postupně rozšiřoval okruh spolupracovníků, z nichž na prvním místě musím jmenovat profesora Pavla Marka, který se kromě politického katolicismu dlouhodobě zabývá i historií jiných církví v moderní době (např. československou a pravoslavnou). Od konce devadesátých let s námi začal spolupracovat také docent Karel Konečný (autor tohoto rozhovoru – pozn. redakce), který na naše práce časově navázal a zaměřil se na ČSL po roce 1948. S nimi a s dalšími autory z Brna nám v roce 2008 vyšla dodnes velmi ceněná kolektivní monografie *Český politický katolicismus v letech 1848–2005*. S olomouckými kolegy Pavlem Markem a Karlem Konečným jsme pak kromě vydání monografie o Mons. Janu Šrámkovi před několika lety v Německu vydali souhrnnou publikaci o českém katolicismu v českých zemích. Jinak jsem k různým aspektům této problematiky publikoval další desítky studií a článků. Přednesl jsem také velké množství populárně vědeckých přednášek o historii lidové strany, Šrámkovi i dalších osobnostech politického katolicismu. K historii lidové strany a ke Šrámkovi jsem získal granty Grantové agentury České republiky (GAČR), v jejichž rámci se uspořádalo mnoho vědeckých konferencí, z nichž vyšla řada monografií. Vedle dějin lidové strany jsem se věnoval i politickému systému první Československé republiky obecně. Od konce šedesátých let jsem úzce spolupracoval s pracovníky Historického ústavu ČSAV Dušanem Uhlířem a Josefem Harnou, kteří se specializovali na jiné nekomunistické politické strany. Uveřejnil jsem také desítky studií a článků o osobnostech první republiky, zvláště o T. G. Masarykovi, což mi ulehčovala návaznost na práce mého otce a jeho bohatá masarykovská knihovna, a zúčastnil jsem se řady konferencí o TGM. Podílel jsem se též na obsáhlých dvousvazkových dějinách československých politických stran, jež redigovali profesori Jiří Malíř z Brna a Pavel Marek z Olomouce.

Největší část vašich prací je však z oblasti regionálních dějin, zvláště moravských. Tím jste vlastně začínal, jak jste se zmínil v úvodu tohoto rozhovoru v souvislosti s nástupem na katedru historie.

Ano, je pravda, že daleko nejvíce publikovaných titulů mám právě z oblasti regionálních dějin. Nejvíce si samozřejmě cením šestnácti svazků zmíněného *Historického místopisu Moravy a Slezska*, který vycházel téměř padesát let zejména zásluhou zesnulého Josefa Bartoše. S ním a s Jindřichem Schulzem jsme byli spoluautory většiny svazků, které sledovaly údaje o okresech a obcích Moravy a Slezska. Poslední, 16. svazek jsme dokončili až roku 2011 (již po úmrtí J. Bartoše) a vydali ho ve Vydavatelství UP v Olomouci. Především šlo o dílo faktografické, takže v době normalizace nemohlo být z obsahového hlediska příliš napadáno. Vždy jsme se ale snažili hledat inovativní

Šedesát let historické práce

přístupy, spočívající v nalézání a analýze nových typů pramenů, především tištěných a evidenčních, díky nimž se nám podařilo udržet princip srovnatelnosti údajů pro všech šestnáct sledovaných okresů. Bylo to velmi náročné, stejně jako redakční práce a pak i zajištění postupného publikování všech svazků.

Podílel jsem se také na desítkách monografií o historii moravských měst a obcí. Kromě klasického archivního výzkumu to byla velmi zajímavá terénní práce, při níž jsem se na jedné straně setkával s mnoha moudrými lidmi jako s pamětníky. Na druhé straně ale vzpomínám na časté problémy, které vyvstávaly během únavných jednání s místními komunistickými funkcionáři, případně s jinými pamětníky, kteří mé texty z ideologických důvodů kritizovali a chtěli do nich zasahovat. Často jsem musel obhajovat nejen různé formulace, ale někdy i ustoupit a vyškrtnout osobnosti, které sítem jejich cenzury a kontroly prostě neprošly. Například u dějin Uherského Hradiště nebylo možno uvést tamní rodačku – atletku-olympiioničku Danu Zátopkovou se zdůvodněním, že její manžel Emil Zátopek, čtyřnásobný olympijský vítěz ve vytrvalostním běhu, sice také dělal chyby, ale byl dělnického původu, zato ona, rozená Ingrová, je neteří buržoazního politika, diplomata a vojáka, generála Sergeje Ingra, zemřelého v roce 1956 v exilu v Paříži. Takže mi ji v korektuře vyškrtli a hotovo. Lépe se už psalo po roce 1989. Z mnoha dějin měst, na nichž jsem se autorsky podílel, bych vyzdvihl např. dvoudílné dějiny Prostějova, jež jsem i redigoval, a v posledních letech dějiny Olomouce, Uničova a také mého rodiště Hustopečí u Brna. Za několik historických prací o tomto městě jsem obdržel jako tamní rodák čestné občanství, čehož si velmi považuji. V současné době máme s kolegy z katedry a z olomouckých archivů rozpracované dějiny města Litovle, které by měly vyjít příští rok.

K historii Moravy za první republiky a za okupace jsme pak vydali s Josefem Bartošem monografii v rámci ediční řady *Vlastivěda moravská*. Spolupráce na regionálních dějinách mne vedla také k tomu, že jsem od roku 1966 členem redakční rady sborníku *Jižní Morava*, který jsme spoluzakládali s profesorem Ladislavem Hosákem a PhDr. et ThDr. Metodějem Zemkem z Mikulova. Nemohu při této příležitosti opomenout dlouholetou spolupráci s profesorkou Janou Burešovou na všech třech hlavních okruzích mé historické práce, na mnohých úkolech také s kolegou ze studií PhDr. Arnoštem Skoupým, CSc., či s docentem Josefem Bieberlem.

Třetí, největší okruh vaší odborné práce se týká dějin českého a československého exilu. Jak jste se k exilu, kterým jste se až do konce osmdesátých let prakticky vůbec nezabýval, vlastně dostal?

Exil po roce 1948 mne zajímal už od mládí díky poslechu Svobodné Evropy a Hlasu Ameriky. Netušil jsem ale, že se tomuto fenoménu budu moci někdy systematicky věnovat také odborně, protože do pádu režimu koncem roku 1989 to bylo nemyslitelné. Pak se ale vše rychle změnilo, hlavně díky tehdejšímu rektorovi Univerzity Palackého profesorovi Josefu Jařabovi a poslednímu předsedovi exilové Rady svobodného Československa profesorovi Mojžímu Povolnému z USA. S jejich podporou bylo při naší katedře historie v roce 1993 založeno Centrum pro československá exilová studia a já jsem byl jmenován jeho ředitelem. Centrum získalo darem velké množství

Karel Konečný

exilových materiálů, z nichž největší je archiv Rady svobodného Československa, jež nám věnoval dnes již zesnulý profesor Povolný. Portfolio různých sbírkových fondů se rychle rozšiřovalo, když nám své sbírky a pozůstalosti předávali krajané ze všech kontinentů. Nešlo nám ale pouze o archiv, do něhož přicházely materiály předáků politických stran, vysokoškolských učitelů, literátů, důstojníků-legionářů, zástupců různých spolků a podobně. Ihned jsme také zahájili vlastní výzkum, a zde bych si dovilil připomenout vůbec první souhrnnou monografii o poúnorovém exilu, kterou jsem vydal v roce 1996 ve spoluautorství se Zdeňkem Jiráskem z Opavy (*Exilová politika v letech 1948–1956. Počátky politické organizovanosti a činnosti poúnorové emigrace a vznik Rady svobodného Československa*). Následovaly další studie a monografie, například o Češích ve švýcarském exilu v letech 1945–1968 (s Arnoštem Skoupým a Milošem Kouřilem) nebo o bývalém ministru Bohumilu Laušmanovi, jenž byl v padesátých letech unesen našimi bezpečnostními složkami z Rakouska (*Bohumil Laušman: proměny života sociálně demokratického politika s nástupem komunistické moci v Československu*, se spoluautorkou Janou Burešovou). Z posledních větších badatelských výstupů bych rád jmenoval nedávno vyšlou knihu o exilu z Československa do Austrálie, jejímiž hlavními autory jsou současný rektor Univerzity Palackého v Olomouci prof. Jaroslav Miller a prof. Jana Burešová. Můj podíl na této monografii je proti nim mnohem menší. V Centru pro československá exilová studia pracovali a publikovali nejvíce členové naší katedry, například docent Karel Konečný, který se zaměřil na exilové aktivity důstojníků a některých poslanců nekomunistických stran, nebo prof. Ivo Barteček, který zkoumá zejména exil v Latinské Americe.

Od devadesátých let 20. století jsem byl hlavním řešitelem či spoluřešitelem mnoha grantů (GAČR, Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a interních grantů UPO), z nichž značná část byla věnována exilu. Navázali jsme úzkou spolupráci s jinými historiky, kteří se exilem zabývají, zvláště pak s profesory Vilémem Prečanem z Prahy a Jaroslavem Vaculíkem a Františkem Hanzlíkem z Brna. Měl jsem během uplynulých dvaceti pěti let možnost navázat řadu kontaktů s mnoha bývalými exulanty, např. s Jiřím Pelikánem, Zdeňkem Hejzlarem, Radomírem Lužou, Ludwigem Kolinem, Josefem Dvořáčkem, Johnem F. N. Bradleyem a Josefem Kalvodou. Hodně jsem se přátelil s Bořivojem Čelovským, jenž žil po návratu z Kanady v Ostravě, a to až do jeho smrti.

Velmi nesnadným bylo pro českou historickou vědu období tzv. normalizace. Vy jste našťastí i po prověrkách na katedře mohl zůstat a dále pracovat na tématech z regionálních dějin a politického katolicismu, o čemž již byla řeč. Jak jste toto období prožíval?

Především jsem opravdu velmi těžce nesl, že mnoho mých přátel a kolegů, a to nejen olomouckých, muselo ze svých pracovišť odejít a hledat uplatnění, kde se dalo, často na velmi podřadných místech. V první řadě bych chtěl jmenovat svého celoživotního přítele Josefa Bieberleho, který byl „přesunut“ do olomouckého Vlastivědného ústavu, kde byl degradován na nejnižší pracovní pozici – katalogizátora sbírek. K nevíli tehdejších vrcholných představitelů fakulty a univerzity jsem odmítl přerušit s ním

Šedesát let historické práce

kontakty, takže jsme se dále a poměrně často scházeli v hospodách a tam jsme u piva nebo vína hráli šachy a probírali, jak jde život. Protože měl Josef absolutní zákaz publikovat, neváhal jsem kvůli našemu přátelství i dost riskovat a domluvit, aby mu náš společný žák a kamarád Vladimír Wolf uveřejnil studii ve vlastivědném sborníku v Trutnově. Když to „prasklo“, zažil jsem vůbec poprvé výslech orgány Státní bezpečnosti, což bylo velmi nepříjemné. StB žádala po rektorovi můj okamžitý vyhozov, ale nakonec se to nějak urovnalo. Přesto jsem s Josefem Bieberlem ani poté styky nepřerušil a navštěvoval ho na chalupě ve Starých Hamrech v Beskydech, kde trávil léto s rodinou. Nedávno měl 88 let, stále se spolu scházíme a hrajeme šachy.

Buď sám, nebo společně s Josefem Bieberlem jsem se také příležitostně vídával s Milanem Myškou, který byl počátkem sedmdesátých let „natvrdo“ vyhozen z tehdejší Pedagogické fakulty v Ostravě. Naše přátelství vydrželo až do jeho skonu v minulém roce. V Opavě jsem se mohl kdykoli obrátit na dalšího vyhozeného kolegu – docenta Karla Sommera, jemuž se po vynuceném odchodu z Olomouce podařilo uchytit se ve Slezském ústavu akademie věd. Kdykoli jsem měl cestu do Šumperka, neopomněl jsem se sejít s docentem Zdeňkem Filipem, jenž byl po čistkách vyhozen z Univerzity Palackého a nalezl uplatnění v tamním vlastivědném muzeu. Řadu podobně postižených a nespravedlivě diskriminovaných kolegů jsem měl samozřejmě také v Brně. S pozdějším profesorem Josefem Válkou jsme na chodbě tehdejšího státního oblastního (později Moravského zemského) archivu kouřili a debatovali o své práci a o životě; podobně jsem se kdykoli rád potkal a přátelsky pohovořil s pronásledovaným Jaroslavem Mezníkem, též pozdějším profesorem. Pracovně jsem ale v Brně udržoval vztahy především s pozdějším profesorem Dušanem Uhlířem, který byl vyhozen z brněnské pobočky Historického ústavu ČSAV. Měli jsme v plánu vydat knihu o bitvě u Slavkova. Dušan pak měl štěstí, že se stal ředitelem slavkovského muzea, a protože mně na katedře zakázali s ním na knize spolupracovat, napsal slavné *Slunce nad Slavkovem* sám.

Nerad bych ale zapomněl i na Pedagogickou fakultu v Hradci Králové, kterou museli opustit moji přátelé – pozdější profesor Vladimír Wolf s pozdějším docentem Vladimírem Lesákem. Hůře dopadl Vladimír Lesák, se kterým jsem se seznámil a spřátelil počátkem šedesátých let v olomouckém Vlastivědném ústavu. Po vyhozovu z hradecké fakulty byl manuálním pracovníkem stavebního podniku, kde zanedlouho spadl z jeřábu, a ocitl se tak v invalidním důchodu. Jednou jsem v rámci exkurze vzal studenty do Hradce Králové a požádal ho, aby nás tím krásným městem provedl. To, že byl vyhozen z fakulty, jsem jim ale raději zatajil. Hned po převratu se Vladimír vrátil na fakultu a stal se prorektorem, ale bohužel v polovině devadesátých let těžce onemocněl a krátce poté zemřel. Snad mi známý východočeský patriot a disident Vladimír Wolf promine, že jsem se o trochu více rozpovídal o Vladimíru Lesákovi. Kdykoli to bylo možné, tak jsem se samozřejmě velmi rád setkával a spolupracoval i s ním. Naštěstí se mu stále daří dobře, dnes se již tak často nevidáme, proto se občas alespoň na dálku srdečně pozdravíme. To platí i o dalším významném východočeském historikovi mé generace – profesoru Františku Musilovi. Také v Praze jsem se vídával s některými režimu nepohodlnými lidmi (např. s profesorem Robertem Kvačkem). Na Slovensku to byl hlavně profesor Julius Alberty z Banské Bystrice, s nímž

Karel Konečný

jsme kdysi zakládali tamější Kabinet regionálních dějin, ale který musel po roce 1968 z fakulty odejít. V Olomouci měli po roce 1968 problémy i někteří další moji blízcí kolegové z katedry, jako docentka Jiřina Holinková, PhDr. Stanislav Sedláček či docent Jindřich Schulz, kteří byli „vyškrtnuti“ z KSČ, ale nakonec to s nimi dopadlo relativně dobře – mohli na škole zůstat, učit i vědecky pracovat. To bohužel nelze říci o profesorce Libuši Hrabové, která musela FF UP opustit a působila až do důchodu v olomoucké Státní vědecké knihovně. Vrátila se na katedru teprve po roce 1989 a dosud, ve svých 88 letech, ještě občas i přednáší a publikuje v Hranicích na Moravě.

Obrovský skandál vyvolala v roce 1980 vaše přednáška k výročí „Vítězného února“ 1948. Chtěl byste k této, v Olomouci dnes již legendární události něco říci?

Ve stručnosti se to událo následovně: Někdy začátkem onoho nešťastného roku 1980 jsem byl požádán členy katedry pedagogiky FF UP o přednášku pro studenty právě k tomuto výročí. Domníval jsem se, že půjde o nějakou besedu s několika jejich posluchači o průběhu února 1948 v olomouckém regionu. V inkriminovaný den, bylo to 27. února 1980, jsem měl dopoledne nějaké původně neplánované akce na střední ekonomické škole a v olomouckém rozhlase, při nichž jsem vypil asi dvě deci vína. Když jsem se odpoledne vrátil na fakultu, zjistil jsem ke svému nemilému překvapení z plakátu na nástěnce, že půjde o celofakultní akci k únoru 1948 a že tam mám být hlavním řečníkem. Začínalo to za pár minut a došel jsem na poslední chvíli. Aula byla přeplněna, nahnali do ní studenty, ale i jiné posluchače, jak jsem později zjistil. Vedle řady recitací a jakési hudební „vločky“ tam vedoucí katedry pedagogiky FF UP doc. František Rosypal přednesl všechno, co kdy o únoru řekl Klement Gottwald, takže se již nic tehdy přijatelně obecnějšího nedalo dodat. Měl jsem sice po ruce nějaký starší text, ale ten byl nepoužitelný, neboť bych se byl opakoval. Vůbec jsem se necítil dobře, šla na mne hnisavá angína, která u mě krátce nato v plné síle propukla, možná trochu zapůsobilo i to zmíněné víno. Musel jsem mluvit spatra, ale hlavou se mi stále honila jen lidová pranostika *Únor bílý pole sílí!* To jsem našťastí neřekl, tak jsem alespoň hned zpočátku zpochybnil den nebo dva předtím v televizi vysílaný film o „Vítězném únoru“. Posluchačům jsem navíc prozradil, že nesmějí nebo nemusejí hned věřit všemu, co se jim říká. Prostě jsem dával najevo, že vše bylo jinak. V té době jsem již věděl, že malér je na světě, tak jsem se svá tvrzení snažil alespoň zmírnit či zamlžit různými odbočkami, nicméně ani tato taktika mi nevycházela. Začal jsem například mluvit o únorové generální stávce a k tomu jsem dodal, že studenti by možná také někdy rádi stávkovali, ale že nemohou. Většinu studentů mé vystoupení udělalo velkou radost (řada z nich na to vzpomíná jako na skvělý zážitek), pro některé posluchače to bylo zmatené, pro dogmatiky naprosto nehorázné. To jsem již věděl, že tentokrát to bude průšvih opravdu kolosální, což se bohužel potvrdilo. Nejhorší byl výslech na StB, který trval asi tři hodiny, vyhrožovali mi odsouzením pro pobuřování, estébáci pak poslali rektorovi žádost o mé okamžité vyhození z UP. Jisté návrhy na spolupráci jsem však zásadně odmítl. Estébáci si k výslechu pozvali také některé kolegy, na které křičeli, proč mému protistátnímu vystoupení nezabránili. Samozřejmě, že všem vy-

Šedesát let historické práce

hrožovali, že za to ponесou následky. Já sám jsem okamžitě dostal zákaz přednášet, byla mi udělena řada důtek včetně té s výstrahou, přišel jsem o pracovní odměny, rok nebo dva jsem nesměl nikam cestovat. Také byl konec všem nadějím na profesuru. Kolegium rektora ale naprostou většinou hlasovalo pro mé ponechání na fakultě. I když po několika letech omezení postupně polevila a vše jaksi odeznělo, musel jsem počítat s tím, že jsem pod trvalým dohledem StB a jejích informátorů. Teprve v polovině devadesátých let, když jsem se dostal ke spisu, který na mě StB následkem jubilea „Vítězného února“ v roce 1980 založila, jsem si dodatečně a ještě jednou uvědomil, jak velký malér to tehdy vskutku byl. Dnes se tím s přáteli, když na to přijde náhodou řeč, dobře bavíme, ale tehdy mi do smíchu opravdu nebylo.

Bylo vůbec možné v době normalizace udržovat v Olomouci nějaké kontakty se zahraničím?

Jak všichni víme, po únoru 1948 nemohli běžní akademičtí pracovníci prakticky nikam vycestovat. Situace se začala zvolna měnit až někdy ke konci padesátých let. Mou vůbec první zahraniční cestou byl turistický zájezd do polských Tater v roce 1958, tehdy mi bylo 23 let. To by v dnešní době asi žádný student nedovedl pochopit. Sám jsem význam Polska docenil až za normalizace, kdy se objevila možnost využít tzv. družební smlouvy s Univerzitou Marie Curie-Sklodowské v Lublinu. Tamního pobytu jsem využil i k návštěvě knihovny druhé lublinské univerzity – KUL (Katolicki Uniwersytet Lubelski), což byla a je renomovaná katolická univerzita, na níž jsem snadno získal přístup k u nás zcela nedostupné „buržoazní“ literatuře a hlavně k problematice politického katolicismu. Oficiálně jsem do Lublinu samozřejmě jezdil za jiným účelem, např. na konferenci o Velké říjnové socialistické revoluci nebo o dělnickém a komunistickém hnutí. Kromě toho jsem tam poznal nemálo skvělých lidí a přátel. Na prvním místě musím zmínit alespoň profesora Henryka Gmitterka, který byl řadu let děkanem tamní filozofické fakulty a zabýval se i dějinami Moravy. V Lublinu, kde jsem se cítil mnohem svobodněji než u nás, jsem též získal první informace o někdejší polském premiérovi Wincentym Witosovi, který byl v třicátých letech v exilu v ČSR a pobýval hlavně v Rožnově pod Radhoštěm. O tom jsem pak napsal několik studií u nás i v Polsku.

Od šedesátých let měla katedra družební dohody také s univerzitou v Lipsku, kde se nachází významná Deutsche Bücherei. Měli zde veškeré publikace k historii a kultuře německých zemí, tedy i k západoněmeckému teritoriu. Pro mě to mělo význam hlavně opět ve vztahu ke studiu politického katolicismu. Na rozdíl od Lublinu jsem však v Lipsku byl jenom jednou a poměrně krátkou dobu.

Takřka zázrakem jsem se dostal také do slovinské Lublaně – s tamní univerzitou měla naše univerzita rovněž družbu, i když zdaleka ne tak protežovanou jako s univerzitami v Polsku a NDR. V Lublani jsem samozřejmě hledal a nacházel jihoslovan-skou literaturu ke katolické tematice. Shodou okolností jsem tam narazil na exilovou knížku Bohumíla Laušmana o únoru 1948 s výstižným názvem *Kdo byl vinen?*. Tehdy mě vůbec nenapadlo, že jednou o Laušmanovi napíši monografii. Podařilo se nám to o mnoho let později s kolegyní Janou Burešovou. Nicméně o Laušmanově tehdy

Karel Konečný

přísně utajovaném únosu jsem se začal nenápadně zmiňovat ve svých přednáškách pro studenty. Ještě bych snad mohl zmínit pobyty se studenty v ukrajinském (tehdy sovětském) Lvově a v Kyjevě, v Rusku pak v Moskvě a v Leningradu. Šlo ale o exkurze, nikoli o studijní stáže. Během poslední předlistopadové exkurze do Moskvy jsme měli štěstí, že tam byl zrovna na oficiální návštěvě americký prezident Ronald Reagan. Viděli jsme ho vyjíždět z Kremlu po summitu s Michaiilem Gorbačovem.

Předpokládám, že po pádu komunistického režimu jste začal jezdit do zahraničí mnohem častěji.

Samozřejmě – kdo by těch možností rád nevyužil? Kromě řady soukromých zahraničních cest jsem se vždy snažil své studijní cesty maximálně výtěžit pro témata, jimiž jsem se dlouhodobě zabýval. Během několikátýdenní stáže ve Vídni v roce 1992 jsem se ovšem zaměřil hlavně na literaturu a prameny k rakouskému meziválečnému katolicismu. Vyplatilo se to, protože jsem se brzy poté (v roce 1996) zúčastnil konkurzu na projekty podporované rakouskou vládou v rámci tzv. milénia, tedy tisícího výročí první zmínky o Rakousku v historii. Konkrétně se jednalo o téma *Politický katolicismus v nástupnických státech Rakousko-Uherska v letech 1918–1938*. Velice mě a mé kolegy potěšilo, že jsme v konkurenci velkého počtu podaných žádostí s naším projektem uspěli. Hodně nám pomohlo, že jsem získal jako rakouského partnera tehdejšího děkana Teologické fakulty Karlo-Františkovy univerzity ve Štýrském Hradci Maximiliána Liebmanna, jehož naše tematické zaměření velmi zaujalo. Prof. Liebmann pak roku 1995 pořádal ve Štýrském Hradci takto zaměřenou konferenci, jíž se kromě nás a domácích historiků účastnili kolegové z Polska, Maďarska, Slovinska, Chorvatska i z Ukrajiny. Naši delegaci tvořilo šest lidí a všichni jsme přednesli referáty, které pak byly publikovány ve sborníku. O rok později, ve výročním roce milénia, se měla podle plánu konat ještě reprezentativnější konference, ale rakouské vládě údajně došly peníze, a tak z ní sešlo. Podařilo se mi však získat grant rektora UP a uskutečnit, byť v podstatně menším měřítku, náhradní mezinárodní konferenci u nás v Olomouci, z níž vyšel poměrně rozsáhlý sborník.

S kolegy z Rakouska, z nichž musím uvést hlavně celoevropsky proslulého profesora Karla Vocilku z Vídně, jsme ještě v roce 2008 uspořádali společnou konferenci ve Znojmě o studentských bouřích na Západě a o našem studentském hnutí v roce 1968. Zkoumali jsme také naši českou menšinu ve Vídni, kde jsme získali řadu materiálů pro naše Centrum pro exilová studia.

Velmi dobré vztahy jsem navázal také s Collegiem Carolinum v Mnichově, účastnil jsem se např. dvou konferencí v Bad Wiessee (o katolicismu a k regionálním dějinám). Velmi dobře jsem vycházel s profesory Otfriedem Pustejowským, Ferdinandem Seibtem, Hansem Lembergem či s Dr. Robertem Luftem i s dalšími. Také s ředitelem Sudetoněmeckého archivu Dr. Rolandem J. Hoffmannem jsme se poměrně často viděli.

Kolegové z katedry romanistiky FF UP nás pozvali do Tours, kde proběhla konference o česko-francouzských stycích. Byli jsme ubytováni na jednom z krásných zámků nedaleko Tours a na zpáteční cestě jsme pak zhlédli i řadu zámků na Loire.

Šedesát let historické práce

Díky kontaktům kolegy doc. Karla Konečného jsem se dostal také do USA, kde jsme společně s profesorem Františkem Hanzlíkem z Brna báдали v exilovém archivu University of Chicago. Výzkum historie našich krajanů jsme uskutečňovali také ve Slovinsku, v Daruvaru v Chorvatsku a v Bašském Petrovaci v Srbsku, kde žije početná slovenská menšina. Získali jsme tam i materiály k exilu Bohumila Laušmana.

A pak, na sklonku vaší univerzitní kariéry, přišel čas napsat paměti...

Ve vydavatelství naší univerzity začaly díky iniciativě ředitele univerzitního archivu PhDr. Pavla Urbáška vycházet paměti bývalých i současných učitelů. Velmi jsem litoval toho, že můj otec napsal pouze vzpomínky ze svých vysokoškolských studií a nepokračoval v nich. Po vydání prvních svazků pamětí mi můj žák a přítel Pavel Urbášek navrhl, abych napsal svoje memoáry. Slíbil jsem mu to a podařilo se mi na poslední chvíli stihnout termín (bývá to často můj problém). Šlo mi, jak tam píši, o zachycení některých momentů vývoje, které se odehrávaly v zákulisí a nejsou nikde zaznamenány. Moje paměti vyšly a jsou již dlouho vyprodány, uvědomuji si však dodatečně, co bych tam byl ještě mohl doplnit. Chtěl jsem též zachytit jeden z mých největších odborných životních zážitků – průběh profesorského řízení na Masarykově univerzitě v Brně. Žádost o zahájení řízení jsem podal na základě návrhu tehdejšího děkana FF MU profesora Jaroslava Mezníka. Na tuto proceduru mě z Olomouce doprovázeli tehdejší vedoucí katedry historie FF UP profesorka Libuše Hrabová, děkan FF UP doc. Jindřich Schulz, oponent prof. Jaroslav Horejsek, kolega PhDr. Arnošt Skoupy a můj žák a kolega PhDr. Karel Podolský, jenž mne do Brna dovezl svým automobilem.

Skutečnost, že se dostavilo na zasedání Vědecké rady FF MU všech jejích 34 členů (a někteří mi sdělovali, že přišli jen kvůli mně) a že mi všichni dali svůj hlas (v tajném hlasování), mě velmi poctila. Mými oponenty byli profesor Milan Myška z Ostravy, náš olomoucký profesor Jaroslav Horejsek, z Prahy pak doc. Josef Harna jako vedoucí vědecký pracovník z Historického ústavu AV ČR. Mimořádně, jeho nedávný skon mě velmi zarmoutil a občas si na něj s dojetím vzpomenu. Byli jsme velcí přátelé od šedesátých let, kdy jsme se začali zabývat historií politických stran za první republiky. Když jsme se později sešli, říkal, že byl přímo zděšen z množství mých knih a článků, které jsem na zasedání přivezl. Do svých memoárů jsem vložil také osudy své rodiny: manželky, tří dcer, čtyř vnouček a svého bratra.

V Olomouci jste znám hlavně jako významný a oblíbený univerzitní vědec a pedagog. Prozradíte něco také o svých kulturních a dalších zájmech?

Jistě, velmi rád. Mohu říci, že jsem se po několika letech po odchodu z Brna, který mne zpočátku velmi mrzel (v Brně jsem ještě v roce 1953 maturoval), postupně stal olomouckým lokálním patriotem. Pohltilo mě historické klima města Olomouce a začal jsem se zajímat nejen o jeho dějiny, ale i o jeho kulturu. Daleko nejvíce jsem se интересовал o zdejší malířství a sochařství, měl jsem totiž štěstí na přátele z oboru dějin umění. V šedesátých letech to byl PhDr. Jaroslav Ryška z tehdejší Galerie výtvarných umění v Olomouci, jenž mě seznámil s většinou významných olomouckých

Karel Konečný

malířů a sochařů, s nimiž jsem sedával a některé i navštěvoval v jejich ateliérech. Přítel Ryška však po roce 1968 emigroval a bohužel poměrně brzy poté v USA zemřel. Jeho roli v podněcování mého zájmu o umění pak od sedmdesátých let převzal můj žák PhDr. Jiří Hastík, aktivní malíř a činitel Českého fondu výtvarných umění a jeho olomouckého střediska a prodejny Dílo. Tomu se dokonce podařilo „propašovat“ mne na zájezd výtvarníků do Paříže v prosinci 1983. Tam nás vynikajícím způsobem provázel nedávno zemřelý pražský profesor František Dvořák, který v té době působil i v Olomouci. Na Paříž, kam jsem pak po „sametové revoluci“ vedle Vídně jezdil často a rád, mám mimořádné vzpomínky, nejen na Louvre (tam jsem se ztratil u Davidova obrazu Napoleony korunovace, stejně jako u Napoleona hrobu v Invalidně), ale také na Centre Georges Pompidou. Navštívili jsme i zámek ve Versailles a katedrálu v Chartres. S olomouckými výtvarníky se stýkám nadále, jsem čestným členem Unie výtvarných umělců v Olomouci, navštěvuji vernisáže v Galerii města Olomouce i jiné výstavy. Kulturně orientován je také olomoucký Rotary klub, jehož čestným členem jsem již mnoho let. Rád bych rovněž zmínil své členství ve Vojenském a špitálním řádu sv. Lazara Jeruzalémského, pořádajícím různé dobročinné a kulturní akce. Mohu ještě vzpomenout svůj zájem o sport, a to už od dětství, především o fotbal a tenis, který jsem hrával skoro šedesát let. S bratrem Jiřím jsme napsali v roce 2005 drobnou publikaci o tehdy prvoligovém fotbalovém klubu SK Sigma Olomouc.

Pane profesore, mohl byste závěrem formulovat své životní krédo?

Po celý profesní život jsem považoval historii za své základní životní poslání a podřizoval jsem tomu mnohé. Především jsem ale toužil po demokracii a svobodě projevu. Naštěstí se mi tato tužba po roce 1989 splnila a mohl jsem psát práce z moderních dějin bez dřívějších ohledů na „hranice možného“. Mým přáním je, aby tomu tak bylo navždy a aby i moji žáci a následovníci nebyli ve svém historickém bádání nijak omezováni. Pokud to ještě bude v mých silách, budu je v tom podporovat a snad i sám své současné i případné následující práce dokončím.

Prof. Miloš Trápl na oslavě svých 80. narozenin v lednu 2015

Zdroj: archiv Miloše Trápla